

Metodologie výzkumu genderové problematiky

Katarína Teplická, 385979

Kvalitatívny výskum a jeho techniky

Kvalitatívny a kvantitatívny výskum sa v mnohom líšia. Jednak sú to ciele, ktoré sledujú, jednak je to technika skúmania, a ďalším neopomenuteľným rozdielom je postup, ktorým jednotlivé výskumy prebiehajú. Stručnú a výstižnú definíciu kvalitatívneho výskumu podáva Disman na začiatku kapitoly venovanej tejto téme: „Kvalitatívni výskum je nenumerické šetření a interpretace sociální reality. Cílem tu je odkrýt význam podkládaný sdělovaným informacím.“ (Disman 2009: 285)

Ciele výskumu

Tak ako hovorí uvedená definícia, cieľom kvalitatívneho výskumu je vypracovanie nových teórií a tvorba hypotéz. Na druhej strane cieľom kvantitatívneho výskumu je testovanie vopred určených hypotéz. Logika kvantitatívneho výskumu je deduktívna- na začiatku je problém alebo teória, ktorú transformujeme na hypotézy, ktoré následne overujeme. Kvalitatívny výskum používa logiku indukcie, keďže na začiatku je pozorovanie a zber dát, a až potom sa vynárajú vzorce, teórie.

Rozdielnosť cieľov teda ovplyvňuje aj množstvo informácií, ktoré jednotlivé výskumy vyhľadávajú. Kým kvantitatívny výskum sa sústreďuje na získanie faktov o čo najväčšom počte jedincov, v kvalitatívnom výskume sa výskumník snaží získať čo najviac dát od menej respondentov a skúma vzťahy medzi nimi. Jeho úlohou je nájsť určité štruktúry medzi všetkými informáciami, ktoré respondent podá. Z tohto dôvodu sa z výsledkov získaných v kvantitatívnom výskume uskutočňuje pomerne jednoduchá generalizácia, na rozdiel od výskumu kvalitatívneho.

Technika zberu dát

Medzi najpoužívanejšie techniky zberu dát v kvalitatívnom výskume patrí súčasné pozorovanie, neštandardizovaný rozhovor či analýza osobných dokumentov. Techniky môžu byť síce podobné ako pri kvantitatívnom výskume, no postup je rozdielny: tu vstupujeme do výskumu s nejakým sociálnym problémom, bez teórie a hypotéz. Ďalej aplikujeme terénny výskum, ktorý zahŕňa priebežné vytváranie vzorcov a analýzu a interpretáciu dát. Výsledkom sú, ako sme už spomínali, hypotézy, ktoré sa dodatočne dajú použiť pre kvantitatívny výskum. Teóriu vyvineme čiste induktívnym spôsobom (aspoň sa o to snažíme), bez vopred pripravených hypotéz. Takto vytvorenú teóriu nazývame „grounded theory“, ide teda o teóriu,

ktorá „stojí na pevných základoch“ (zakotvenú teóriu).

Dve hlavné stratégie používané pri tvorbe grounded theory sú teoretické vzorkovanie a metóda konštantného porovnávania.

Teoretické vzorkovanie je podľa Glasera a Straussa proces zberu dát, kde výskumník súčasne zbiera dáta, kóduje a analyzuje ich. Výskumník si vytvára najširšiu možnú škálu dát, až kým nemá pocit saturácie (teoretickej „nasýtenosti“ datami) a nevidí všetky existujúce vzorce, z ktorých následne vytvára kategórie (ďalej použiteľné v kvantitatívnom výskume). Aby výskumník túto saturáciu dosiahol, musí preskúmať čo najviac rôznych skupín a získať maximálne množstvo informácií.

Pri metóde konštantného porovnávania ide o to, aby výskumník dáta súčasne aplikoval, kódoval a vzorkoval. Metodológia výskumu nie je vytváraná a priori, ale až v priebehu zberu dát. Štruktúry, ktoré sa vytvárajú, vedú k ďalším možným otázkam. Výsledky jedného rozhovoru môžu viesť k voľbe ďalšieho respondenta či voľbe techniky.

Konštruovať metodológiu vopred, pred samotným zberom dát, nie je u kvalitatívneho výskumu možné. Preto hovoríme, že kvalitatívny výskum nie je štandardizovaný- narozdiel od výskumu kvantitatívneho. Otázky nie sú vopred naplánované, ale tvoria sa postupne. Neštandardizovanosť však znižuje reliabilitu.

Zber dát sa uskutočňuje pomocou zúčastneného pozorovania. To sa dá definovať ako pozorovanie z pozície výskumníka, ktorý sa zúčastňuje na každodennom živote pozorovanej skupiny. Snaží sa pri tom živote týchto ľudí porozumieť. Pozorovateľ môže zaujať teoreticky štyri pozície.

Prvou je pozícia úplného pozorovateľa, kedy je o ňom všeobecne známe, že je pozorovateľ a jeho prítomnosť môže správanie skupiny aj ovplyvniť. Ďalšou pozíciou je pozorovateľ ako participant, kedy je výskumník v sociálnej interakcii so skupinou, no nepredstiera, že je naozajstný participant.

Tretia pozícia je nazývaná participant ako pozorovateľ. Výskumník je členom skupiny, no zároveň ju pozoruje. Miera jeho stotožnenia sa s členmi je výrazná, a tým sa zvyšuje aj jeho porozumenie skupine. V tomto prípade ale predstavuje nebezpečenstvo možnosť stratenia objektivity. Poslednou pozíciou v tomto zjednodušenom rozdelení je úplný participant, kedy je pozorovateľ so skupinou absolútne stotožnený a nikto nevie, aká je jeho skutočná rola- rola výskumníka.

Ku zúčastnenému pozorovaniu zahŕňame aj neštandardizované interview (plán rozhovoru nie je vopred pripravený), otázky vznikajú z odpovedí na predošlé otázky. Ďalej tu zahŕňame aj analýzu osobných dokumentov- a teda respondentovu osobnú výpoveď o vlastnom živote či o určitom probléme (denníky, korešpondencia, v určitých prípadoch aj fotografie, atď).

Záznam dát

Rozdielne než v kvantitatívnom výskume prebieha v kvalitatívnom výskume aj záznam dát najčastejšie sa spôsob zaznamenávania nazýva „field notes“, a teda poznámky z terénu. Je to vlastne okamžitá interpretácia z pohľadu autora. Zároveň je podstatný aj zápis informácií o danom prostredí a zápis všetkých udalostí, ktoré sa v tej dobe odohrali. Ide vždy o čo najpresnejšie informácie, pretože inak by výskumník neskôr nemusel rozumieť všetkým súvislostiam. Dôležitým prvkom je kategorizovanie dát do čo najjasnejším kódov. Kvalitatívny a kvantitatívny výskum sú teda v podstate komplementárne- kým kvalitatívny nám pomáha porozumieť existujúcej realite, kvantitatívny testuje validitu tohto porozumenia.

POUŽITÁ LITERATÚRA: Disman, M. 1993. Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum. (283-322)